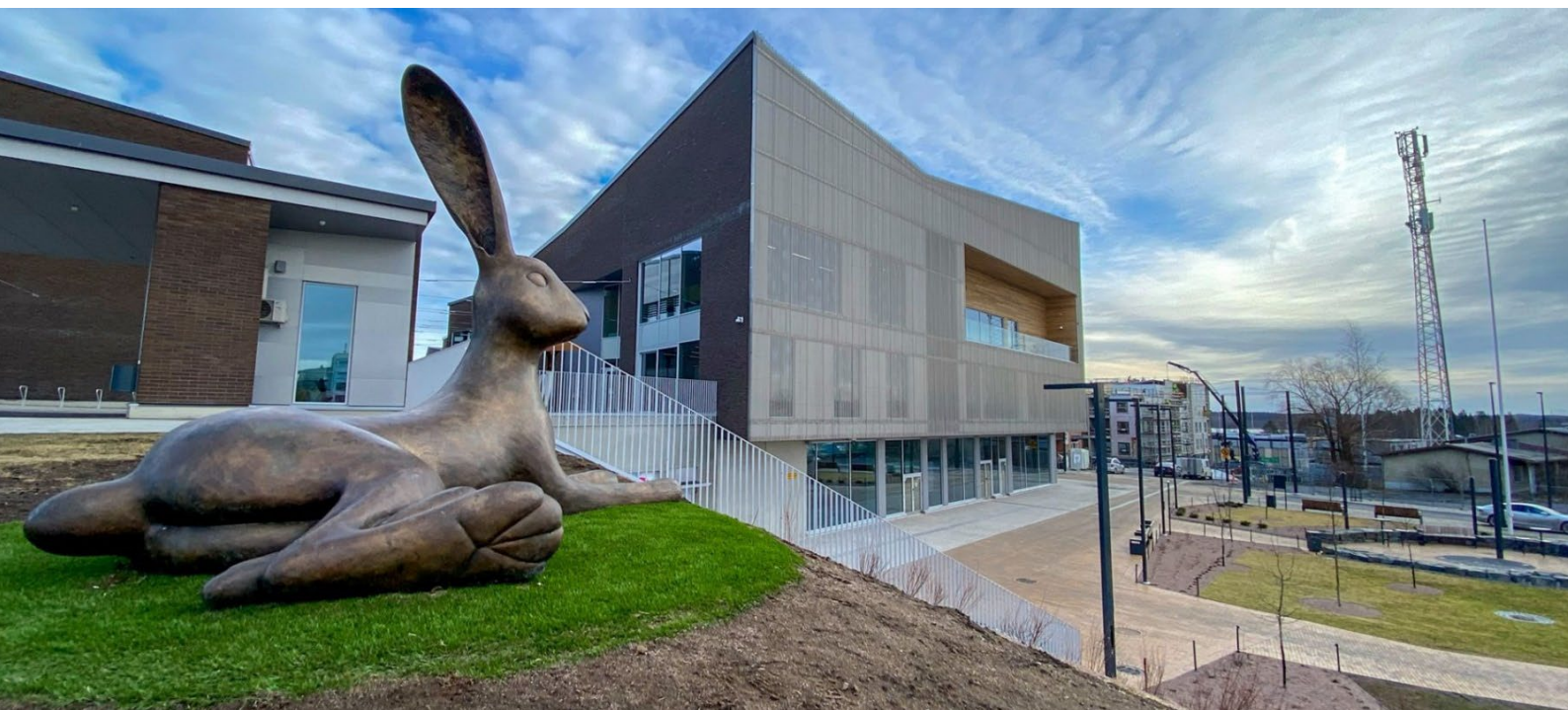

ARVIOINTIKERTOMUS 2021

Tarkastuslautakunta 17.5.2022

Sisällys

1.	Puheenjohtajan katsaus	1
2.	Tarkastuslautakunnan toiminta	3
3.	Talouden analyysi	4
3.1	Investointien toteutuminen.....	8
4.	Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutumisen arviointi	10
4.1	Kunnanhallitus.....	10
4.2	Hyvinvointilautakunta	11
4.3	Sivistyslautakunta.....	13
4.4.	Yhdyskuntalautakunta.....	14
4.5	Konserniyhteisöille asetettujen vuositavoitteiden arviointi.....	17
5	Muut havainnot	21
5.1	Edellisen vuoden arviointikertomuksen havaintojen käsittely.....	21
5.2	Sisäinen valvonta ja riskienhallinta	21
6.	Arviointikertomuksen hyväksyminen.....	22
	Liite 1. Vuositavoitteiden toteutumisen arviointi	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

1. Puheenjohtajan katsaus

Tarkastuslautakunnan tärkein tehtävä on kunnan ulkoisen tarkastus- ja arviointitoiminnan järjestäminen sekä toiminnan tuloksellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Lautakunnan on arvioitava, miten valtuuston tilikaudelle asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet. Tässä tehtävässä sen tulee kiinnittää huomiota toiminnan johtamiseen, toimintatapojen palveluiden järjestämisen tarkoituksenmukaisuuteen, työhyvinvointiin sekä arvioida miten kunta on onnistunut näissä tehtävissään. Tietoa tuotetaan kunnanvaltuustolle, kuntalaisille, palvelujen käyttäjille sekä kunnan työntekijöille.

Lempäälän kunnan ulkoisen tarkastuksen muodostavat tarkastuslautakunta ja tilintarkastaja, jotka valtuusto valitsee. Uusi tarkastuslautakunta on toiminut työssään n. 9 kuukautta. Ensimmäinen kokous oli 2.8.2021. Tarkastuslautakunta kokoontui arviointivuoteen 2021 liittyen 10 kertaa. Tarkastuslautakunta järjesti arviointiin ja tarkastukseen liittyvän koulutuksen lautakunnan jäsenille, viranhaltijoille ja kunnanvaltuuston valtuustoryhmien puheenjohtajille tarkastus- ja arviointiasioista toimikautensa alussa.

Kunnan talous on pysynyt hyvänä muun muassa valtion myöntämien koronatukien ansiosta, mutta koronapandemiasta toipuminen aiheuttaa jatkossakin kustannuksia. Pandemia on vaikuttanut negatiivisesti erityisesti kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sekä sosiaali- ja terveystoimialan toiminnan tavoitteiden toteutumiseen. Pandemian aikana yläkoululaisten vaikeudet koulunkäynnissä ovat lisääntyneet. Lisäksi koronapandemia on vähentänyt työssäoppimisen mahdollisuuksia ammatillisessa koulutuksessa, joka myöhästyttää valmistumista.

Koronaepidemiasta huolimatta kunnan vetovoima on pysynyt hyvänä ja asukasmäärä on jatkanut kasvuaan. Tilikausi päättyi hyvään taloudelliseen tulokseen. Positiivinen tulos olisi saavutettu myös ilman valtion koronatukia. Vuokra- ja leasingvastuut sekä lainat asukasta kohden ovat kuitenkin merkittävässä kasvussa.

Jatkossakin on tärkeää huolehtia talouden tasapainosta, kunnan vetovoimasta, tonttitarjonnasta, kunnan työntekijöiden työssäjaksamisesta sekä asukkaiden hyvinvoinnista. Kunnassa on kiinnitettävä huolta sosiaali- ja terveydenhuollon riittävään henkilökunnan määrään, koulutukseen sekä palveluiden ja toiminnan epäkohtien ja puutteiden korjaamiseen. Kasvaneet elinkustannukset, kohonneet lainojen korot ja asumiskustannukset, polttoaineiden ja sähkön hintojen jatkuva nousu aiheuttavat jokaisen asukkaan toimeentulon heikkenemisenä selvästi. Huoltovarmuuskriisi kolkuttelee ovella, joka johtuu pääosin Venäjän ja Ukrainan välisestä sodasta.

Kunta-alan työriidassa sovittelulautakunta ei kyennyt antamaan lainkaan sovitteluesitystä, koska osapuolten näkemykset olivat kaukana toisistaan. Tämä on hyvin huolestuttavaa. Edessä voi olla laaja lakkokevät/-kesä ja mahdollisesti Tehyn ja Superin työntekijöiden joukkoirtisanoutuminen.

Tarkastuslautakunnan ja johto-organisaatioiden välillä oli alkumetreillä ongelmia niiden aseman ja tehtävien suhteen. Tarkastuslautakunta on omatoiminen, itsenäinen ja riippumaton elin kuntaorganisaatiossa. Esimerkiksi kunnan johtavien viranhaltijoiden, kunnanvaltuuston ja tarkastuslautakunnan työnjaossa on ollut epäselvyyttä. Monet tahot ovat yrittäneet sanella, mitä asioita, ja miten, tarkastuslautakunnassa pitäisi käsitellä. Tarkastuslautakunnalla on valta kutsua kunnan eri viranhaltijoita kokouksiinsa sekä saada käyttöönsä tarvitsemiaan asiakirjoja, kuten työhyvinvointitutkimusten tuloksia. Näin ei ole tapahtunut.

Arvioni mukaan tarkastusorganisaation muutokseen liittyy huomattava määrä valtapolitiikkaa. Kysymys on toimivan johdon ja raportoivan tarkastusorganisaation välisestä valtasuhteesta tiedon jakamisessa. Kenen periaatteilla toimitaan ja mitä tietoa hankitaan, kenelle sitä jaetaan, kuka sitä käyttää ja missä tarkoituksessa. Tällöin on aiheellista kysyä, antaako kuntalain mukainen tarkastusorganisaatio resurssin omistajalle ja kuntalaisille riittävästi oikeaa tietoa kunnan toiminnasta ja resurssien käytöstä.

Kuntalain mukaan kunnan toiminnan valvontajärjestelmä jakautuu ulkoiseen ja sisäiseen valvontaan. Ulkoinen valvonta on riippumaton toimivasta johdosta ja muusta organisaatiosta, ja sen tärkein osa on hallinnon ja talouden tarkastus eli tilintarkastus. Kuntalaki on tuonut ulkoisen valvonnan toiseksi muodoksi tarkastus-

lautakunnan suorittaman tavoitteiden toteutumisen arvioinnin. Ulkoista valvontaa toteuttavat myös kunnan asukkaat (julkisuusperiaate, kunnallisvalitus) ja valtion sektoriviranomaiset. Tilintarkastus edustaa kuntalaisten, luottamushenkilöiden ja ulkopuolisten intressitahojen näkökulmaa, sisäinen valvonta perustuu kuntaorganisaation ja sen johdon näkökulmaan. Sisäinen valvonta on johtamisen apuväline, jolla pyritään toiminnan tuloksellisuuden ja jatkuvuuden varmistamiseen, kirjanpidon ja informaatiojärjestelmien luotettavuuden varmistamiseen, virheiden tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn, riskien hallitsemiseen sekä huolelliseen taloudenhoitoon. Sisäisestä valvonnasta vastaa kunnanhallitus.

Tarkastuslautakunta valmistelelee kunnanhallituksen sijasta kunnanvaltuustolle hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Selkeästi tarkastuslautakunnalle kuuluvia valmistelutehtäviä ovat tilintarkastajan valinnan ja erottamisen valmistelu sekä tilintarkastuskertomukseen kuuluvien asioiden valmistelu, kuten vastuuvapauden myöntäminen.

Arviointikertomuksessaan tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, miten kunnanhallitus ja kunnan viranomaiset ovat onnistuneet valtuuston tahdon toteuttamisessa. Arviointitehtävässään tarkastuslautakunta edustaa kuntalaisten näkökulmaa.

Tarkastuslautakuntien työtä ovat tutkimusten mukaan vaikeuttaneet juuri strategiseen johtamiseen liittyvät ongelmat. Kunnan hallinnon ja talouden tarkoituksenmukaisuuden arviointi ei kuulu tilintarkastajille vaan tarkastuslautakunnalle. Tarkastuslautakunnan yksi keskeisistä arviointiasioista on strategisen johtamisen arviointi sekä siihen liittyvät kehitysehdotukset.

Kuntalain mukaan hallinnon ja talouden tarkastuksen työnjako lähtee siitä, että tilintarkastus keskittyy laillisuusvalvontaan, sisäinen tarkastus tuloksellisuuteen ja tarkastuslautakunta tarkoituksenmukaisuuden arviointiin.

Kiitokset kaikille vuoden 2021 arviointien valmisteluun osallistuneille ja vuoden 2022 arviointisuunnitelman valmistelua varten arviointiaihe-ehdotuksia tehneille.

Esko Ruottunen

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

2. Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunnan tehtävä on kuntalain 121 §:n mukaan arvioida, ovatko valtuuston talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet. Lisäksi tarkastuslautakunnan tehtävä on arvioida, onko kunnan toiminta ollut tuloksellista ja tarkoituksenmukaista. Tämä arviointikertomus koskee vuotta 2021.

Lempäälän kunnan tarkastuslautakuntaan kuuluivat kuntavaalien jälkeen seuraavat jäsenet sekä heidän varajäsenensä:

Esko Ruottunen, puheenjohtaja	(Kai Perämäki)
Maikki Hämäläinen-Ylikahri, varapuheenjohtaja	(Erkki Lehtomäki)
Kaisu Keisala-Kaseja	(Viivi Siuko)
Eero Ruotsila	(Sini Seipiharju)
Timo Viitanen	(Hannu Varhi)

Tarkastuslautakunta on seurannut toimielimien toimintaa ja kuullut kokouksissaan kunnanjohtajaa, talousjohtajaa sekä muita johtavia viranhaltijoita. Tarkastuslautakunta on tutustunut vuoden 2021 talousarvioon ja taloussuunnitelmaan 2022–2023 sekä tilinpäätökseen 2021. Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumisesta sekä kunnan koko toimintaa on arvioitu kokouksissa sadun tiedon, saatujen ennakkoselvitysten, tilinpäätöksen sekä henkilöstö- ja hyvinvointikertomusten perusteella.

Kuntalain mukaan tarkastuslautakunnan tehtäviin kuuluu valvoa luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Lautakunta käsitteli ja saattoi valtuustolle tiedoksi uudet sidonnaisuusilmoitukset.

Tilintarkastajan toiminta

Kunnan tilintarkastusyhteisönä toimi tilikaudella 2021 BDO Audiator Oy, päävastuullisena tilintarkastajana JHT, HT Nina Nieminen. Tarkastuslautakunnan sihteerinä toimi erityisasiantuntija Kirsi Pelvola BDO Oy:stä.

Tarkastuslautakunta seurasi tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista. Tilintarkastaja esitteli lautakunnalle tarkastussuunnitelmansa ja raportoi tarkastuslautakunnalle tilikautta 2021 koskevista asioista.

Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Kuntalain 121 §:n mukaan kunnanhallituksen on annettava valtuustolle lausunto toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta. Tarkastuslautakunta esittää valtuuston päätettäväksi, että kunnanhallitus, lautakunnat ja muut tilivelvolliset ottavat huomioon arviointikertomuksessa esitetyt havainnot ja että kunnanhallitus antaa syyskuun 2022 loppuun mennessä vastineen valtuustolle, mihin toimiin havaintojen johdosta on ryhdytty.

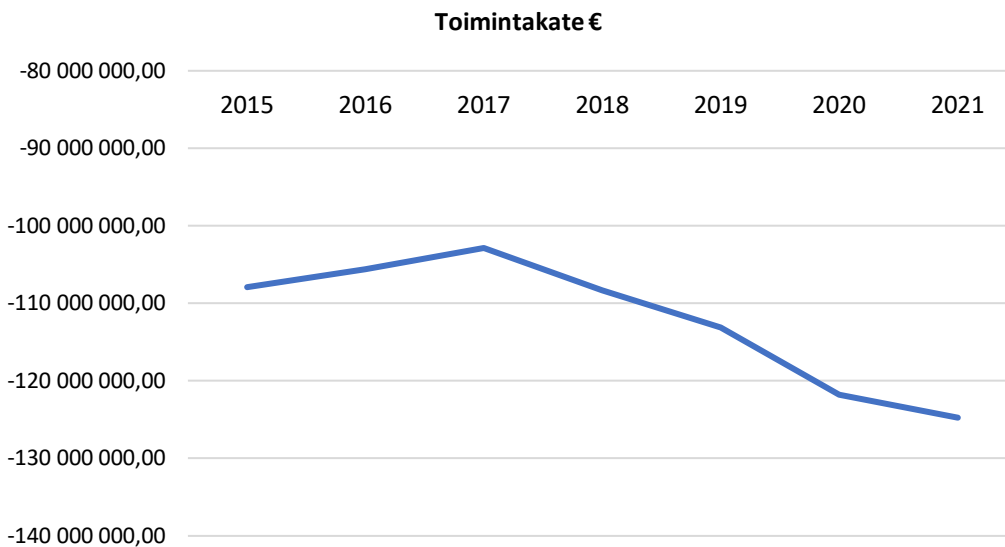
3. Talouden analyysi

Lempäälän kunnan tilikausi 2021 muodostui 2,8 milj. euroa ylijäämäiseksi. Seuraavassa esitetään eräitä tunnuslukuja ja havaintoja tilikauden tuloksen muodostumisesta sekä kunnassa että kuntakonsernissa.

Kunnan **toimintatuotot** olivat 26,6 milj. euroa. Tuottoja kertyi vajaa 7 milj. euroa enemmän kuin edellisvuonna. Tuottojen kasvuun liittyy osaltaan valtionavustusten kirjaustapamuutos. Edellisellä tilikaudella koronatuot kirjattiin valtionavustuksiin, mutta päättyneellä tilikaudella ne tuli ohjeen mukaan kirjata toimintatuottojen alle saatuihin tukiin ja avustuksiin.

Toimintakulut kasvoivat noin 10 milj. euroa. Vuonna 2021 toimintakuluja oli yhteensä 151,3 milj. euroa.

Toimintakate kuvaa toimintakulujen ja -tuottojen välistä erotusta, joka kunnallistaloudessa on aina miinusmerkkinen, koska verotulot ja valtionosuudet esitetään tuloslaskelmassa vasta toimintakatteen jälkeen. Toimintakate ilmoittaa, paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verorahoituksella (verotulot ja valtionosuudet).

Toimintakatteen kehitys kunnassa vuosina 2017 – 2021

Kunnan toimintakate laski neljättä vuotta peräkkäin. Toimintakate oli -124,7 milj. euroa.

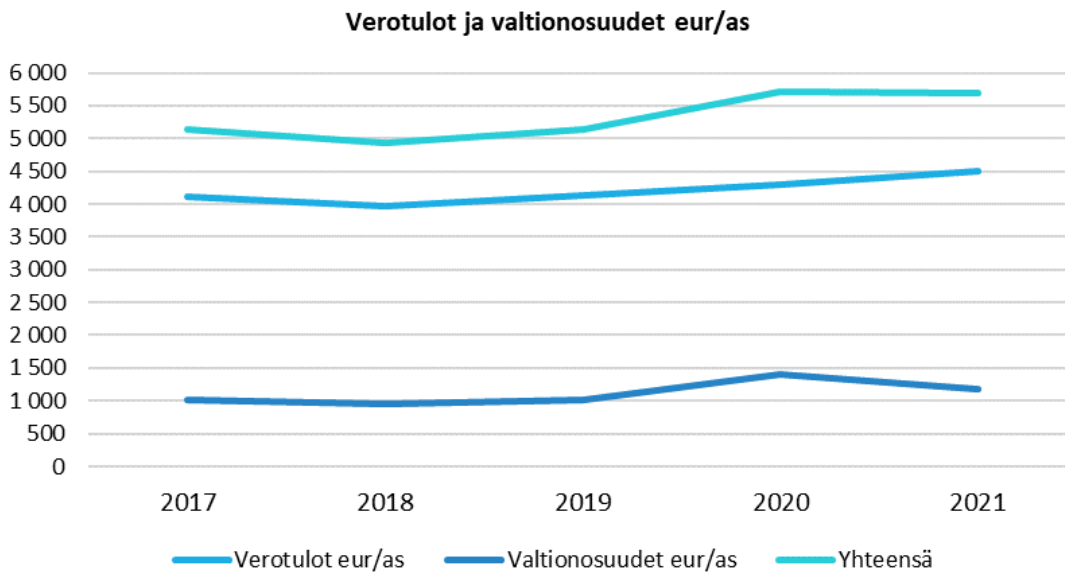
Talousarvio oli sitova valtuustoon nähden siten, että käyttötalousoissa toimielinten ulkoisten määrärahojen ja tuloarvioiden loppusumma, sisäiset vuokrat ja sisäiset vuokratulot sekä sisäiset ateriapalvelut ja sisäisten ateriapalveluiden tulot ovat sitovia. Tilikaudella tehtiin useita talousarviomuutoksia. Toimielinten käyttötalouden muutetut määrärahat riittivät lukuun ottamatta hyvinvointilautakuntaa, joka ylitti omat lisätyt määrärahat 3,8 milj. eurolla. Valtuuston tulee hyväksyä tehty talousarvioylitys.

Edellinen tarkastuslautakunta otti kantaa toistuviin määrärahaylityksiin sekä niihin liittyvään menettelytapaan: Valtuustolle tuodaan määrärahaylityksiä (yhdyskuntalautakunta ja hyvinvointilautakunta) hyväksyttäväksi sen jälkeen, kun tilikausi on jo päättynyt. Tällainen menettely ei ole hyvän hallinnon mukaista ja se vie valtuustolta mahdollisuuden vaikuttaa toimintaan.

Verotulot kasvoivat edellisvuodesta, mikä oli valtakunnallinen kehityssuunta kunnissa. **Valtionosuudet** sen sijaan pienuivat edellisvuodesta. Edellä kerrottiin, että koronatukia kirjattiin päätyneellä tilikaudella toimintatuottoihin, mikä vastaavasti vähensi valtionosuuskirjausta.

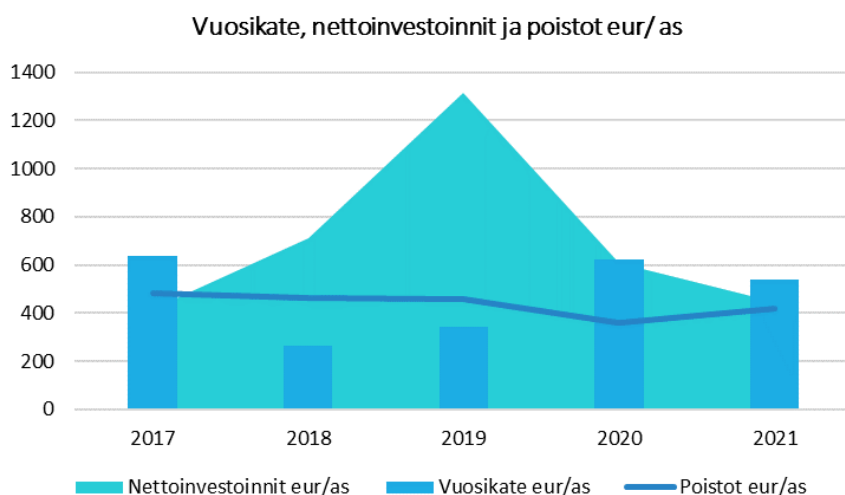
Verotulojen kertymä 108,8 milj. euroa (2020 kertymä oli 102,5 milj. euroa). Valtionosuuksia kertyi 28,5 milj. euroa (33,5 milj. euroa v. 2020).

Asukasmäärä jakoi kasvuaan, asukkaita oli vuoden lopussa 24 163, ja kasvua edellisvuoteen oli 341. Viiden vuoden talouden tarkastelujakson aikana veroprosentti on pysynyt samana; 20,5 %.

Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys 2017-2021, euroa/asukas

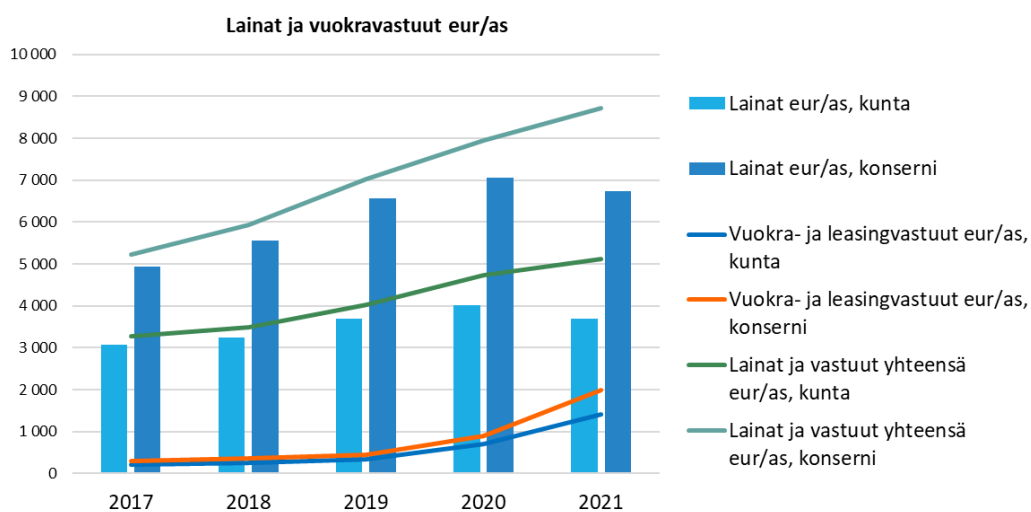
Vuosikate osoittaa kunnan tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainanlyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen luku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien **poistojen** suuruinen, konsernin tulorahoitus on riittävä. Vuonna 2021 vuosikate asukasta kohden oli 539 euroa, mikä kattoi poistot (poistot 419 euroa per asukas). Investointeihin käytettiin 444 euroa per asukas. Poistojen määrä kasvoi 10,1 milj. euroon, mitä kunnassa oletettiin tapahtuvan jo aiemmin.

Vuosikate, nettoinvestoinnit ja poistot 2017-2021, euroa/asukas

Investointimenojen toteuma oli 10,7 milj. euroa. Edellinen kuvio osoittaa, miten nämä tunnusluvut asettuivat suhteessa toisiinsa.

Kunnan osalta asukasta kohden laskettu **lainakanta** laski 322 eurolla, ollen 31.12.2021 yhteensä 3 701 euroa per asukas. Konsernissa lainamäärä per asukas väheni 6 734 euroon per asukas.

Lainat sekä leasing- ja vuokravastuut kunnassa ja konsernissa 2017-2021

Edellisessä kuviossa näkyy, miten sekä lainojen että vuokravastuiden määrä on kehittynyt. **Vuokra- ja leasingvastuut** sekä lainat asukasta kohden ovat päivittäin merkittävässä kasvussa. Kuvio osoittaa, paljonko kuntalainen todellisuudessa velkaantuu.

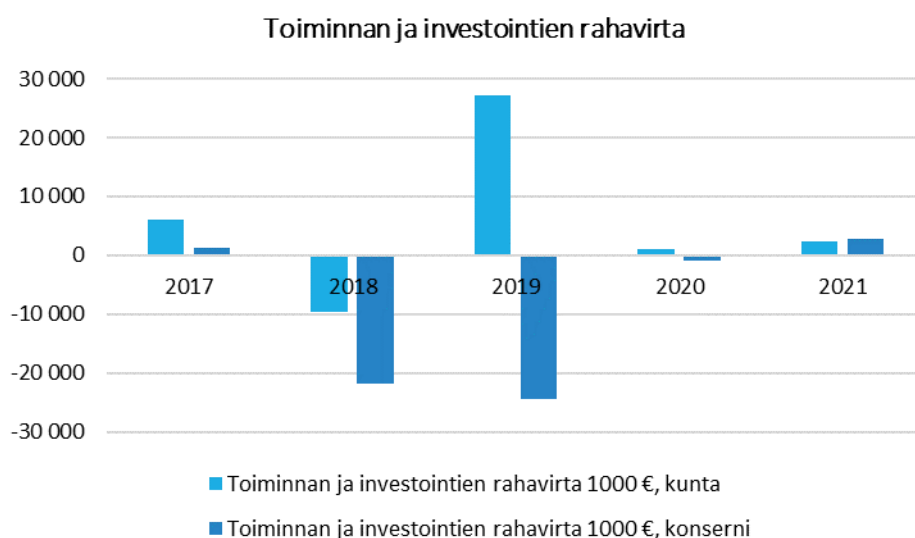
Kunnan osalta vuokravastuut kasvoivat 17 miljoonasta 34 milj. euroon. Konsernissa vastuut kasvoivat 21 miljoonasta 48 milj. euroon. Konsernissa lainat ja vastuut yhteensä ovat nyt 8 728 euroa asukasta kohden. Kanavan koulu ja sen kiinteistöleasing on lisännyt osaltaan merkittävästi määrää. Kunnanhallituksen vuoden 2020 arviointikertomukseen antaman vastineen mukaan erillistä valmisteltavaa suunnitelmaa velkaan-

tumisen hillitsemiseksi ei kuitenkaan tarvita. Päivitettävä kuntastrategia ja vuosittain hyväksyttävät kolmevuotiset taloussuunnitelmat osoittavat vastineen mukaan riittävällä tavalla investointien rahoittamisen omalla rahoituksella ja toisaalta velkamäärän kehityksen korkokustannuksineen.

Suhteellinen velkaantuneisuus on heikko, vaikka parani edellisvuodesta. Tunnusluku kertoo, kuinka paljon käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Kun tunnusluku ylittää 50 %, täyttyy yksi kriisikuntakriteeri. Lempäälän konsernissa tunnusluku on 92 %, mikä on edelleen todella korkea.

Toiminnan ja investointien rahavirta on tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

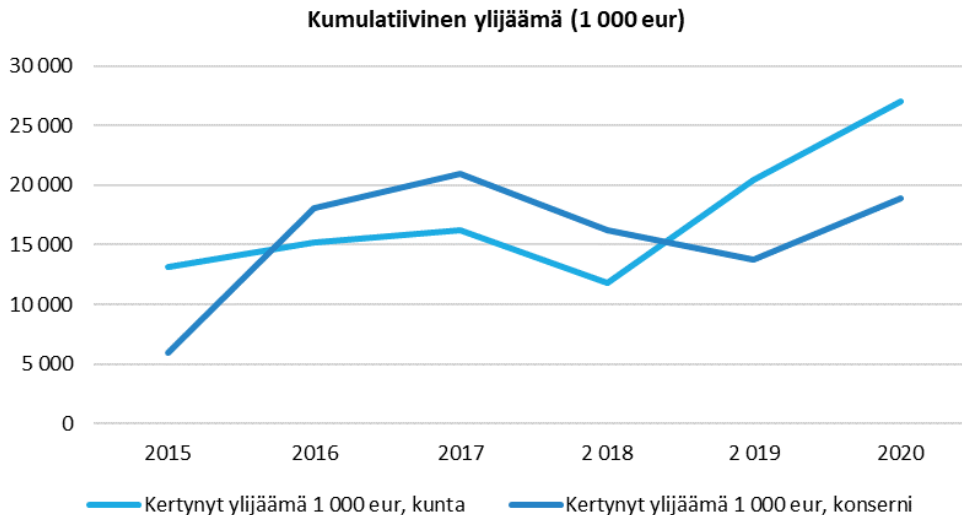

Toiminnan ja investointien rahavirran ja lainakannan kehitys kunnassa ja konsernissa 2017-2021

Toiminnan ja investointien rahavirran viiden vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pidemmällä aikavälillä. Kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi. Tunnusluku kääntyi konsernissa negatiivisesta positiiviseksi ja kunnassa tunnusluku parani jonkin verran myös.

Tilinpäätöksen mukaan kunnan tuloslaskelma osoittaa 2 810 658 euroa ylijäämää ja konsernin 5 781 058 euroa. Kunnan tuloksen käsittelystä hallitus ehdotti, että tuloutetaan taseessa olevaa poistoeroa 0,410 milj. euroa, puretaan Lempäälän Uimahalli Oy:n pääomittamiseen tehtyä vapaaehtoista investointivarausta 2 milj. euroa, tehdään 2,5 milj. euron vapaaehtoinen investointivaraus Sääksjärven koulukeskuksen kehittämiseen sekä siirretään tilikauden ylijäämä omaan pääomaan tilikauden ylijäämä-/alijäämä -tilille.

Tilikauden ylijäämä (alijäämä) kirjataan taseeseen ylijäämäksi (alijäämäksi). Kunnalla on nyt taseessaan ylijäämää 32,1 milj. euroa ja konsernilla 29,7 milj. euroa.

Kuvio 5. Kunnan ja konsernin kumulatiivinen ylijäämä 2015 - 2020

Kassan riittävyys on tilinpäätöksessä 24 päivää. Tämä tunnusluku heikkeni 5,2 päivää edellisvuodesta.

3.1 Investointien toteutuminen

Talousarvion mukaan investointiosassa hankeryhmittäinen nettomääräraha on sitova. Valtuustoon nähden sitovia hankeryhmiä olivat kiinteä omaisuus, irtain omaisuus, talonrakennus ja liikuntapaikat sekä liikenneväylät ja viheralueet.

Hankeryhmä kiinteä omaisuus ylitti talousarviomäärärahansa. Investointimäärärahaa lisättiin tilikaudella 720 tuhatta euroa, mutta silti ylitys oli 475 tuhatta euroa. Talousarvion sitovuusmääräyksen mukaan tämännäköinen ylitys tuli ajoissa valmistella valtuuston päätettäväksi: Merkittäväksi ylitykseksi katsotaan 10 % ylitys, kuitenkin niin että yli 150 000 € ylitys tuli aina tuotava valtuuston käsiteltäväksi. Ylitys on tilinpäätöksen mukaan käytetty maan ostoon.

Muut hankeryhmät pysyvät talousarviossa. Koko kunnan nettoinvestoinnit olivat 10,7 milj. euroa, kun talousarviossa oli varattu yhteensä 11,6 milj. euroa. Investointien toteutuma-aste oli 92 %.

Edellinen tarkastuslautakunta seurasi huolestuneena LEMENE-hankkeessa ilmenneitä ongelmia. Hankkeessa on kyse Marjamäen teollisuusalueen omavaraisesta ja älykkästä energiajärjestelmästä, johon alueen toimijat olisivat voineet liittyä suoraan. Toiminnan mahdollistava lakiuudistus ei kuitenkaan mahdollistanut alkuperäistä suunnitelmaa. Toimintaa on sen jälkeen suunniteltu suljettuna sähköntuottajayhtiönä. Tarkastelujaksolla ei ilmennyt asiassa muuta uutta. Kunta on myöntänyt takauksia hankkeen lainoille ja lainanlyhennysohjelmat on hoidettu.

Tarkastuslautakunnan kannanotto kokonaistalouden toteutumiseen

Hyvinvointilautakuntaa ylitti omat talousarvioon lisätyt määrärahat 3,8 milj. eurolla. **Valtuuston tulee hyväksyä tehty talousarvioylitys.**

*Edellinen tarkastuslautakunta otti kantaa toistuviin määrärahaylityksiin sekä niihin liittyvään menettelytapaan: Valtuustolle tuodaan vuodesta toiseen määrärahaylityksiä hyväksyttäväksi sen jälkeen, kun tilikausi on jo päättynyt. Tällainen menettely ei ole hyvän hallinnon mukaista ja se vie valtuustolta mahdollisuuden vaikuttaa toimintaan. **Tarkastuslautakunta uudistaa tämän kannanoton ja kysyy, mihin tämä toistuva menettely perustuu?***

Vastaus:

Talousarvioon tehtävistä muutoksista on annettu Kuntaliiton suositus, joka lähtee siitä, että talousarvioon tehtävät muutokset on esitettävä valtuustolle talousarviovuoden aikana. Tästä pyritään myös Lempäälässä pääsääntöisesti pitämään kiinni. Samalla on kuitenkin huomattava, että tällöin (viimeistään marraskuun puoleen väliin mennessä) valmistellut lautakuntien esitykset pohjautuvat käytännössä lokakuun lopun kirjanpitoon ja ennakoarvioon loppuvuodesta.

Koska kuitenkin osa muutostarpeesta saattaa realisoitua vasta tilivuoden jälkeen saatavien, useimmiten seudullisten palvelumenolaskutusten kautta, myös Kuntaliiton suosituksessa todetaan lisäksi, että talousarviopoikkeamista, joita ei ole hyväksytty talousarviomuutoksina tilikauden aikana valtuustossa, on annettava selvitys toimintakertomuksessa. Näin on Lempäälässä myös toimittu ja nämä ylitykset on käsitelty tilinpäätöskäsittelyn yhteydessä ottaen samalla huomioon, mitä tilintarkastaja on antamassaan kertomuksessa ylitysten hyväksymisestä edellyttänyt.

Lainat sekä vuokra- ja leasingvastuut ovat Kanavan koulun valmistuttua kuntakonsernissa lähes yhdeksän tuhatta euroa per asukas. Määrä on suuri. Edellisessä arviointikertomuksessa tarkastuslautakunta kysyi, olisiko velkaantuneisuuden vähentämiseksi tarpeen valmistella valtuuston päätettäväksi varteenotettava suunnitelma. Hallituksen vastineen mukaan erillistä suunnitelmaa ei tarvita, vaan uusi kuntastrategia ja voimassa oleva taloussuunnitelma osoittavat riittävällä tavalla investointien rahoittamisen omalla rahoituksella ja toisaalta velkamäärän kehityksen korkokustannuksineen. Tämänhetkisen suunnitelman realistisuutta on tarpeen seurata. Erityisesti tämä korostuu sote-uudistuksen tuoman epävarmuustilanteen vuoksi.

Kunta on edellisistä huolimatta vakavarainen ja talous kehittyi toteutuneiden lukujen perusteella suotuisasti.

4. Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutumisen arviointi

Valtuusto asetti vuoden 2020 talousarviossa vuositavoitteita kunnanhallitukselle, hyvinvointilautakunnalle, sivistyslautakunnalle ja yhdyskuntalautakunnalle. Yksittäin arvioidut vuositavoitteet ovat arviointikertomuksen liitteenä. Arviointiasteikko on

- **Tavoite toteutui**
- **Tavoite toteutui osittain:** Vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin.
- **Tavoite ei toteutunut:** Tavoite ei toteutunut, tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin.
- **Tavoitetta ei arvioitu:** Tavoite, mittari tai toteumasta raportointi on epäselvä.

4.1 Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tavoitteista parhaiten toteutuivat elinkeinopalvelujen tavoitteet. Medianäkyvyydestä koskeva raportointi on kuitenkin hieman sekava eikä anna vastausta tavoiteltuihin prosentteihin.

Myös Business Tampereen asiakastytyväisyys mietityttää elinkeinotavoitteena ja mittarina. Tarkastuslautakunta kysyy, miten asiakaskokemus Lempäälän osalta välittyy kyseisen mittarin kautta?

Vastaus:

Business Tampere palvelee kaikkia seudun kuntia ja yrityksiä mm. ohjaamalla seudulle sijoittumisesta kiinnostuneita yrityksiä suoraan kuntien elinkeinovastaaville. Lempäälän Kehityksen toimitusjohtaja on myös Business Tampereen ulkoisen johtoryhmän jäsen, jossa linjataan Business Tampereen toiminnan painopisteitä ja käytännön toimia seudulla. Lempäälän kunta/Lempäälän Kehitys pyrkii siten ohjaamaan osaltaan Business Tampereen toimintaa siihen suuntaan, että se palvelee mahdollisimman hyvin myös lempääläläisiä yrittäjiä osana koko seudun kehittämistä. Lisäksi Business Tampere raportoi toiminnastaan Lempäälän osalta sopimuskauden alkaessa ja tarvittaessa myös loppuvuodesta. Jatkossa Business Tampere tulee raportimaan toiminnastaan elinkeinopoliittisessa yhteistyöryhmässä kaksi kertaa vuodessa.

Kunnanhallituksen tavoitteet toteutuivat kokonaisuutenakin melko hyvin. Tavoitteet ovat koko kuntaa tukevia ja tarkoituksenmukaisia elinvoiman kehittämisessä. Sellaisia mittareita, joiden toteumia ei ole tilinpäätöksessä mahdollista raportoida, kannattaisi kuitenkin harkita talousarviota valmisteltaessa.

Lempäälä sijoittui Pirkanmaan Elinvoimakunta 2021 -kilpailussa toiseksi. Tämä on hieno saavutus. Menestys on ollut samaa luokkaa usean vuoden.

Palautekanavan palvelulupaus ei aivan toteutunut, vastausajaksi on tavoiteltu kolmea vuorokautta. Palautteita tuli kuitenkin ennätysellinen määrä viime vuonna, mikä osaltaan selittää sitä, että vastausaika venyi yli neljään vuorokauteen. Eniten palautteita tulee asuminen ja ympäristö -teemassa. **Tarkastuslautakunta kysyy, millaisia palautteet ovat keskimäärin olleet ja mihin ne erityisesti liittyvät?**

Vastaus:

Suurin osa annetuista palautteista on koskenut katujen kunnossapitoa mm. aurausta ja hiekoitusta. Lisäksi palautetta on tullut tiestön kuopista sekä katuvalojen toimimattomuudesta. Kunnossapidon palautteiden vastausaika on kuitenkin kunnan keskimääräistä vastausaika lyhyempi.

4.2 Hyvinvointilautakunta

Hyvinvointilautakunnan tavoitteet toteutuivat ainoastaan vanhus- ja vammaispalveluissa.

Hyvinvointitoimialan hallinnolla oli esihenkilöihin liittyviä tavoitteita. Muilla toimialoilla ei vastaavia tavoitteita ollut, joten tästä herää kysymys, onko hyvinvointitoimialalla erityisiä haasteita muihin toimialoihin nähden. Jos poikkeavia haasteita ei ole esiintynyt, tulisi tämänkaltaiset tavoitteet olla yhteismitallisia kokokunnan johtamisessa kaikilla toimialoilla.

Hyvinvointitoimialalla on panostettu paljon esimiesten koulutukseen ja kehittämisprojekteihin. Tarkastuslautakunta pitää tätä hyvänä, mutta samalla kiinnittää huomiota siihen, vievätkö päällekkäiset projektit ja koulutukset aikaa esimiestyöstä ja kuinka monta päällekkäistä projektia on mahdollista toteuttaa tuloksellisesti yhtä aikaa.

Päivystyskäyntien osuus kaikista lääkärikäynneistä tuli kääntyä laskuun terveyspalveluissa. Tästä ei ole raportoitu tilinpäätöksessä mitään, sen sijaan toteumassa on pitkä luettelo muista toimenpiteistä. Toimialalla on myös muita tavoitteita, joiden mittari ja toteumasta raportointi ei kohtaa tai on lukijalle epäselvä. Terveyspalvelujen tavoiteasetantaa olisi aiheellista selkeyttää.

Korona-aika on aiheuttanut laajasti hoitovelkaa kuntiin. Hoitovelkaa on esimerkiksi mielenterveyspalveluissa, jonka todellista määrää on mahdoton tässä vaiheessa arvioida. Myös ikäihmisten kuntoilu kuntosaleilla on vähentynyt jopa viidesosaan koronasulkujen vuoksi, mikä luo paineita kotihoidon palveluiden kysyntään.

Toimialan sairauspoissaolojen määrän kasvu on huolestuttava ilmiö. Se viestii työntekijöiden uupumuksesta ja voi olla viesti myös työhyvinvoin heikkenemisestä. Vakansseja ei ole saatu täytettyä, mikä liittyy osin valtakunnalliseen työvoimapulaan.

Tarkastuslautakunta kiittää TAKK:n ja TE-palvelujen kanssa yhdessä toteutetusta työvoimakoulutuksesta. Aloittaneiden määrä ei vastannut valmistuneiden määrää, mutta on keinona kannatettava uudelleen toteuttavaksi.

Tarkastuslautakunnan käsityksen mukaan RAI-mittaristoa käytetään kotihoidossa. Tarkastuslautakunnan tietoon on saatettu, että mittaristoa on käytetty myös asumispalveluissa olevien asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa. Tarkastuslautakunta kysyy kunnanhallitukselta RAI-mittarien pääasiallista käyttötarkoitusta.

Vastaus:

RAI-järjestelmä (Resident Assessment Instrument) on luotu asiakkaan toimintakyvyn arviointiin sekä asiakkaan hoidon, kuntoutuksen ja palvelujen suunnittelun tueksi. Mittariston kysymyskokonaisuus on erittäin laaja, perustuu tutkittuun tietoon ja erilaisiin vertailuanalyysiin. Välineen kehittämisestä Suomessa vastaa Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

RAI-toimintakykyarviointia on käytetty pääosin ikääntyneiden henkilöiden toimintakyvyn arviointiin, mutta myös vammaispalveluihin ja mielenterveyspalveluihin on kehitetty oma RAI-järjestelmänsä. Arvioiteja asiakkailleen tekevät asiakasohjauksen, kotihoidon ja asumispalvelujen henkilöstö. RAI antaa tietoa asiakkaan toimintakyvyn ohella hänen terveydentilastaan, voimavaroistaan ja elämäntilanteestaan. RAI:n avulla seurataan säännöllisesti, vähintään puolivuositain asiakkaan toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia. RAI ei ole

vain ammattihenkilöstön työväline, vaan arvioinnin tekemisessä edellytetään yhteistä pohdintaa ja arviointia asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa.

RAI-toimintakyvyn arviointimittaristo on ollut Lempäälässä käytössä vuodesta 2009 lähtien. RAI-arviointeja on tehty koti- ja asumispalveluissa sekä omaishoidossa. Vuoden 2019 alussa kaikki viimeisetkin Pirkanmaan kunnat liittyivät RAI:n käyttäjiksi. Kunnat ovat yhdessä vieneet eteenpäin RAI-osaamista, yhteisten laatuindikaattorien käyttöönottoa, keränneet vertailutietoa hoidon laadun kehittämiseksi, palveluyksiköiden toiminnan ja resurssitarpeiden arvioimiseksi sekä johtamisen tueksi. Yhteisen työn tuloksena ovat olleet myös palvelujen myöntämiskriteereihin liitetyt RAI-indikaattoritasot.

Lakien ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) mukaan kunnilla on velvollisuus käyttää iäkkään henkilön palvelutarpeiden ja toimintakyvyn arvioinnissa RAI-arviointivälineistöä. Lain 15 a § (8.7.2022/604) pykälässä todetaan, että kunnan (myöhemmin hyvinvointialueen) on käytettävä RAI-arviointivälineistöä iäkkään henkilön toimintakyvyn arvioinnissa, jos hän 15 §:n 1 momentissa tarkoitetun ammattihenkilön alustavan arvion mukaan tarvitsee säännöllisesti annettavia sosiaalipalveluja hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi. Tulevan hyvinvointialueen on huolehdittava, että RAI-arviointivälineistöä käytetään myös silloin, kun iäkäs henkilö saa edellä tarkoitettuja hyvinvointialueen järjestämiä palveluja ja hänen olosuhteissaan tapahtuu olennaisia muutoksia. RAI-arviointivälineistö kuuluu lain 15 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin luotettaviin toimintakyvyn arviointivälineisiin. RAI-välineistön käyttö on aloitettava kaikkialla viimeistään siirtymäajan päättyessä 1.4.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tehnyt 9.8.2023 päätöksen RAI-arviointitietoa koskevasta tiedonantovelvollisuudesta (THL/2746/5.03.00/2022). Päätöksen perusteella Suomessa toimivat sosiaali- ja terveydenhuoltoa järjestävät viranomaiset sekä yksityisesti sosiaali- ja terveysalan palveluja järjestävät ja tuottavat organisaatiot luovuttavat THL:lle RAI-arviointivälineistöllä keräämänsä tiedot, joita THL tarvitsee lakisääteisissä tehtävissään. Päätös perustuu lakiin Terveyden ja hyvinvoinnista laitoksesta (668/2008). RAI-arvioinnit on toimitettu THL:lle kahdesti vuodessa jo yli 20 vuoden ajan. Nyt tehty päätös ei tuo muutosta tiedonsiirtokäytäntöön. Jatkossakin valmiiksi saatetut ja lukitut RAI-arvioinnit toimitetaan THL:n RAI-tietovarantoon, THL:n erikseen ilmoittamalla tavalla, formaatissa ja aikataulussa. Nykyisen käytännön mukaisesti ohjelmistotoimittajat suorittavat tiedonsiirrot asiakasorganisaatioidensa puolesta THL:lle.

Talousarviotavoitteiden esittämiseen voisi olla mielekäs kehittää selkeitä lukuja mittareiksi sanallisen kerroksen rinnalle. Mukana tulisi olla myös mittareita, joiden kautta voidaan arvioida vanhus- ja vammaispalveluiden palvelutilanteita.

Tarkastuslautakunnan käsityksen mukaan sairaanhoitajalle pääsy on helpottunut. Tarvittaessa asiakkaalla on mahdollisuus saada myös lääkärin konsultaatiota sairaanhoitajan välityksellä. Palveluketju vaikuttaa joustavalta asiakkaan näkökulmasta.

Valtuusto myönsi tilikaudella lisämäärärahaa omaishoidontukeen. Tavoite oli maksaa kaikille ehdot täyttävälle tukea. Tilinpäätöksen mukaan tukea on maksettu kuitenkin vain 58 henkilölle, kun edellisvuonna määrä 70. Lisäksi valtuustolle kerrottiin jonon olevan pitkä. **Tarkastuslautakunta kysyy, mitä tekijöitä on toteuman (58) takana ja onko tuki myönnetty kaikille kriteerit täyttäneille valtuuston tahdon mukaisesti?**

Vastaus:

Lempäälässä omaishoidon tuki on budjetoitu kahdelle tilikohdalle; alle 65-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden omaishoito. Omaishoidon budjettikohdan suurimmat kulut muodostuvat omaishoidon tuen palkkioista. Lisäksi näiltä tileiltä maksetaan työikäisten omaishoitajien eläkemaksut sekä ostopalveluna järjestettyjen lakisääteisten omaishoidon vapaiden kustannukset, jotka pääosin muodostuvat lasten omaishoidon

vapaiden järjestämisestä. Ikääntyneiden omaishoitajien vapaat järjestetään sijaishoitona kunnan omassa jaksoyksikössä.

Omaishoidon tuen hakijoiden ja saajien määrissä tapahtui muutoksia vuosien 2020 ja 2021 välillä siten, että alle 65-vuotiaiden omaishoidon tuen hakijoiden määrä jatkoi kasvua ja 65 vuotta täyttäneiden hakijoiden määrä alkoi laskea. Omaishoidon tuen saajia oli vuonna 2021 yhteensä 122; heistä 58 ikääntyneitä ja 64 vammaisia henkilöitä.

Vuonna 2021 lisämäärärahaa haettiin vammaisten omaishoidon tarpeisiin. Omaishoidon tukea korotetaan säännöllisin välein valtion ilmoittamalla indeksikorotuksella. Vuonna 2021 vammaisten omaishoidon tuen hakijoiden määrä kasvoi ja budjetoitu määräraha oli ylittymässä vuoden aikana. Kolme myönteisen päätöksen saanutta hakemusta päätyi odottamaan lisämäärärahamyöntöä, jonka anomuksen valtuusto hyväksyi.

Omaishoidon houkuttelevuus ja mahdollisuus toteuttaa on iäkkäämpien kohdalla laskenut yleisesti. Tosin vuonna 2022 suunta näyttää kääntyneen Lempäälässä; ikääntyneiden hakijoiden määrä on lähtenyt uudelleen merkittävään kasvuun. Vuonna 2021 ei vanhusten omaishoidon tuen uusia hakemuksia tullut samaan tapaan kuin takavuosina. Kaikille omaishoidon tuen 65 vuotta täyttäneiden hakijoiden kriteerit täyttäneille tuki myönnettiin vuonna 2021. Mikäli tukeen varatut määrärahat eivät olisi riittäneet, olisi lisämäärärahanomus tehty valtuuston edellyttämällä tavalla.

Lempäälän omaishoidon tuen toteuma vuonna 2021 näytti, että vanhusten omaishoidon tuen määrärahaa oli vuodenvaihteessa käytetty 226 786 € ja vammaisten 746 517 € (TA:t 278 800 € ja 631 700 €). Yhteenlaskettu toteuma ylittyi 62 803 €. Tukipalkkion lisäksi budjettikohdasta maksettavat työikäisten omaishoitajien eläkekulut eivät ole hyvin ennakoitavissa. Eläkekulut olivat v. 2021 yht. 95 505 € (ylittyivät 20 000 € budjetoidusta). Lisäksi vammaisten lakisääteisten vapaiden järjestämisen ostopalvelukulut maksetaan kyseisestä alle 65-vuotiaiden budjetista. Vuonna 2021 näitä kuluja oli 139 000 €, kattaen alle viiden lapsen sijaishoitokulut.

Vuoden 2021 lopussa 65 vuotta täyttäneiden omaishoidon tuen budjetin toteumaprosentti oli 81,34 %. Vastaavasti alle 65 vuotta täyttäneiden omaishoidon tuen kustannuksissa toteumaprosentti oli 118,18 %. Yhteen katsottuna omaishoidon vuoden 2021 toteumat kompensoivat toisiaan ja tuet pystyttiin myöntämään kaikille kriteerit täyttäneille hakijoille, sekä kattamaan eläkekulut ja lasten omaishoidon sijaishoidosta aiheutuneet ostokustannukset. Lopputuloksena yhtään hakemusta ei jäänyt ilman tukea määrärahojen puutteen vuoksi.

Tarkastuslautakunta on kiinnittänyt huomiota erilaisten palvelujen soittoaikojen lyhyeen keston. Esimerkiksi tunnin mittainen soittoaika vaikuttaa kovin lyhyeltä asiakkaan näkökulmasta.

4.3 Sivistyslautakunta

Sivistyslautakunnan tavoitteiden raportointia tulisi myös kehittää ja valtuustotason tavoitteiden määrää harkita. Tarkastuslautakunta ei voinut arvioida merkittävää osaa tämän lautakunnan tavoitteiden onnistumisista. Parhaiten toteutuneiksi arvioitiin varhaiskasvatuksen tavoitteet.

Jos tavoitteella on selkeä mittari, tulisi toteumassa ilmoittaa, toteutuiko tavoite vai ei sen sijaan että toteumassa on pitkiä luetteloita muista kuin mittariin liittyvistä tapahtumista.

Vastaus:

Tarkastuslautakunnan kommentti on otettu huomioon jalkautettaessa vuoden 2023 talousarviotavoitteiden laadintaohjeistusta. Erityisesti tavoiteasetantaa ja niiden seurantaan tukeva mittaristoa on käsitelty sivistyksen esihenkilöiden kanssa vuoden 2023 talousarviota laadittaessa.

Opetustoimessa esimerkiksi tavoiteltiin, että koulun hyvinvointiprofiilissa vähintään 80 % oppilaista kokee terveydentilansa hyväksi. Tästä ei ole kerrottu tilinpäätöksessä mitään, vaikka siellä kerrotaan kouluterveyskyselyn tulokset tulleen jo 11/2021. Tämänkaltaisia hyvinvointiin liittyviä tuloksia olisi mielekästä sisällyttää raportointiin valtuutettujen päätöksenteon taustatiedoksi.

Sivistystoimiala on tehnyt ansiokasta suunnittelutyötä valmistautuessaan soten tulemiseen. Tarkastuslautakunnan käsityksen mukaan toiminnallinen ote on ollut esimerkillinen kunnassa. Myös hyvinvoinnin edistämistyö siirtyi sivistystoimialalle. Hyvinvointikertomus oli laadukas ja toi esille olennaiset asiat.

Kuntaliiton julkaisema ennakkotieto valtionosuuden määrästä on noin 23,9 milj. €, ja on lähellä taloussuunnitelmaan 2022–2024 vuodelle 2023 merkittyä arviota (vajaat 24,4 milj. €). Ennakkotiedosta ei aiheudu konkonaistalouden suunnittelulle ylimääräistä haastetta. Verotuloennuste on taloussuunnitelmaan ennustettua tasoa positiivisempi.

Jatkossa kunta saa valtionosuutta peruspalvelujen valtionosuuteen sisältyvän ns. HYTE-kertoimen mukaisella määrällä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön. Ennusteen mukaan HYTE-kertoimen kautta peruspalvelujen valtionosuutta saadaan noin 457 tuhatta euroa vuonna 2023. Valtionosuudet eivät kuitenkaan ole korvamerkittyjä mihinkään tiettyyn toimintaan. Tämän vuoksi asetettavien prosessi- ja tulosindikaattoreiden painoarvo tulee olemaan oleellinen ja niiden tulee viestiä kaikkien ikäluokkien terveyden ja hyvinvoinnin kehittämistä.

4.4. Yhdyskuntalautakunta

Yhdyskuntalautakunnan vuositavoitteet toteutuivat parhaiten koko kunnassa. Tarkastuslautakunta on tyytyväinen työhyvinvointimittausten parantumisesta toimialalla. Työilmapiiri on parantunut ja saadun tiedon mukaan parempi kuin kunnassa keskimäärin. Tiukka henkilöstöresurssi näkyy paikoin henkilöstön uupumisena ja rekrytointihaasteina. Palvelun laatua on pyritty parantamaan resurssien keskittämällä perustehtävään ja tehtävien priorisoinnilla.

Toimialan onnistumisia olivat tiukka taloudenpito, vilkas tonttimyynti ja myynnistä saadut tulot, rakennusvalvonnan tehostunut toiminta sekä iso rakennuslupien määrä. **Riskinä on, että hajarakentaminen voi häiritä strategisten tavoitteiden toteuttamista. Strategiset maanhankinnan alueet tulisi yhteensovittaa tarkoituksenmukaisesti hajarakentamisen kanssa.**

Vastaus:

Tarkastuslautakunta on nostanut esille tärkeän kysymyksen koskien hajarakentamisen riskiä. Kunnanvaltuusto on päättänyt tärkeistä maapolitiikkaa ohjaavista asiakirjoista, joiden noudattamisella hajarakentamisen riskiä strategisten tavoitteiden toteuttamiseen voidaan hallita. Lempäälän kunnan maapoliittinen ohjelma sekä mm. strateginen yleiskaava ohjaavat Lempäälän kunnalle tärkeitä maanhankinnan alueita ja nämä kriittiset alueet on tärkeää rauhoittaa hajarakentamiselta.

Hजारakentamisen strategisista linjauksista ovat valtuutetut nostaneet esiin korona-ajan uudenlaiset vaikutukset kuntalaisten ajatteluun asumisesta. Tarkastuslautakunta toivoo, että valtuustossa voitaisiin jatkaa keskustelua korona-ajan strategisista vaikutteista myös haja-aluerakentamiskysymyksessä niin, että tätä kautta muovautuisi yhteneväinen linja tärkeimmissäkin maankäytön tavoitteissa.

Tarkastuslautakunta on kiinnittänyt huomiota kunnan puistojen ja viheralueiden kunnossapitoon. Kun kaavaan merkitään puisto- ja viheralueita, on niiden yleisilmeestä huolehdittava.

Kunnanhallituksen antamassa vastineessa edellisen vuoden arviointikertomukseen on tuotu esille yhdyskuntalautakunnan huoli omista resursseistaan. Yhdyskuntalautakunnan mielestä kasvavan kunnan tarpeiden tyydyttämiseen yhdyskunnan palvelualueelle osoitetut resurssit ovat monilta osin alimitoitettuja. Lautakunta on myös huolestunut vuosittain kasvavasta rakennuskannan korjausvelasta. Vastineessa yhdyskuntalautakunta kysyy, onko tavoitteena antaa rakennuskannan rapistua purkukuntoon, kun korjaamiseen ei esitetä riittäviä määrärahoja. Käyttötalouteen kohdistuvat budjettileikkaukset heikentävät vastineen mukaan automaattisesti kuntalaisille tarjottavaa palvelutasoa. **Tämä hallituksen valtuustolle välittämä yhdyskuntalautakunnan kannanotto on ristiriidassa koko kunnan taloutta koskevan lausuman kanssa, jossa todetaan, että suunnitelmia velkaantumisen pysäyttämiseksi ei tarvita.**

Kunnanhallituksen antamassa vastineessa todetaan myös, että yhdyskunnan palvelualueella on parannettu oleellisesti sekä investointien toteutumisen kuukausiseurantaa ja raportointia. Tämä on hyvä suuntaus.

Toimialalla on noussut esiin sopimusten seurannan puutteet ja erityisesti niihin liittyvän työn laadun valvonta. Työn laatu on jäänyt valvomatta. **Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota sopimusten seurantaan ja etenkin sopimukseen liittyvien laatuvaatimusten toteutumisiin niin, että sopimusehtojen laiminlyönnistä ei seuraa kunnalle lisämenoja.**

Yhteenveto palvelualueiden vuositavoitteiden arvioinnista

Tarkastuslautakunnalla ei ollut mahdollisuutta arvioida kaikkien tavoitteiden toteutumista. Tavoitteille on asetettu mittarit, mutta tilinpäätöksessä ei monin paikoin kerrota, mikä oli lopputulema. Toteumasarakkeeseen on hyvinvointi- ja sivistyslautakunnan osalta kirjattu paljon toimenpiteitä, joiden yhteyttä tavoitteeseen ja erityisesti sen mittariin on vaikea hahmottaa. Raportointia onkin aiheellista selkeyttää.

Vastaus:

Jalkautettaessa vuoden 2023 talousarvion suunnitteluohjetta asiaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Ohjeistuksessa korostettiin mm. tavoitteiden asettamista siten, että ne ovat strategiasta johdettuja, mitattavissa olevia asioita. Tavoitteiden toteutumista raportoitaessa on ohjeistettu, että kommenttien on keskityttävä asetettuun tavoitteeseen ja mittariin.

Kunnanhallitus on tilinpäätöksessä arvioinut tavoitteiden toteumat yleisesti ottaen positiivisemmiksi kuin tarkastuslautakunta. Tämä voi johtua siitä, että hallituksella on enemmän tietoa asioista, mitä tilinpäätöksestä ilmenee. Tarkastuslautakunnan antamat arviot ovat kertomuksen liitteenä.

Tavoitteiden määrä on myös suuri kuntakokoon verrattuna. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan tulisi pohtia, ovatko jotkut tavoitteet siirrettävissä osaksi operatiivisia tunnuslukuja ja valtuustotasolla keskittyä kunnan kannalta aivan olennaisimpien tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen. Toimialoilla on kuitenkin käyttösuunnitelmissaan mahdollisuus, ja tarkoituksenmukaistakin, täsmentää valtuuston asettamia tavoitteita osaksi toimintaansa ja seurata operatiivisia mittareita alemmalla päätöksenteon tasolla.

Vastaus:

Tarkastuslautakunnan näkemys on oikeansuuntainen. Jalkautettaessa vuoden 2023 talousarvion suunnitteluohjetta asiaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Koska tavoitteiden määrää ei ole tarkoituksenmukaista kasvattaa vaan pikemminkin vähentää, on todennäköistä, että lautakuntien esityksissä vuodelle 2023 operatiivista seurantaa siirtyy palvelusuunnitelman suoritetaulukoihin tai lautakuntien oman kk-raportoinnin yhteyteen.

4.5 Konserniyhteisöille asetettujen vuositavoitteiden arviointi

Valtuusto asetti talousarviossa vuositavoitteita kuudelle omistamalleen osakeyhtiölle. Parhaiten tavoitteissaan onnistui Lempäälän Vesi Oy. Eräiltä osin tavoiteasetantaa on kehitettävä, tavoite, mittari ja toteamasta raportointi ei ole selkeä jatkumo ulkopuoliselle lukijalle.

Lempäälän Vesi Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Lempäälän Vesi Oy:n vesimaksut verrattuna muiden Pirkanmaan kuntien vesihuoltolaitoksen vesimaksujen keskiarvoon.	Lempäälän Vesi Oy:n vesimaksut eivät ylitä Pirkanmaan vesihuoltolaitosten keskiarvoa yli 5 %:lla.	Tavoite toteutui
Omavaraisuusasteen parantaminen.	Lempäälän Vesi Oy:n omavaraisuusaste verrattuna edellisiin vuosiin.	Tavoite toteutui
Toimintavarmuus	Laskuttamaton vesi on enintään 15 % verkostoon pumpatusta vesimäärästä. Laskuttamaton jätevesi on enintään 37 % käsitellystä jätevesimäärästä.	Tavoite toteutui
Ilmoittamattomien vesikatkosten asukasaika, eli katkojen aikana ilman vettä olevien asukkaiden määrä kerrottuna katkon kestolla (h).	Ilmoittamattomien vesikatkosten asukasaika vuodessa on alle 8 500 h.	Tavoite toteutui

Kaikki yhtiön tavoitteet toteutuivat. Tämä on hyvä lähtökohta vastikään muodostetun yhtiön toiminnalle. Tilikauden tulos oli 186 tuhatta euroa, mikä mahdollistui liittymismaksutuloilla.

Lempäälän Lämpö Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Lempäälän Lämpö - konsernin yhtiöiden toiminta on taloudellisesti kannattavaa ja asiakashinnat ovat valtakunnallisesti keskitasolla.	Asiakashintojen seuranta tehdään energiateollisuuden seurantatilaston perusteella, jolloin vertailu on saatavissa vuosittain tammi- ja heinäkuun hintatiedoilla.	Tavoite toteutui
Edistämme hyvää asiakaspalvelua ja digitalisaatiota toteutettavalla hinnoittelumallin muutoksella. Tällä tavoitellaan energiaverkon parempaa kysyntäjoustoa, tuotantokustannusten hillintää ja parempaa uusien energialähteiden hyödyntämistä.	Uuden hinnoittelumallin mukaisilla mittareilla ja mittaustavalla palvelut asiakkaat kaikista asiakkaista, 80 %:n	Tavoitetta ei arvioitu
Uusiutuvan energian osuus.	Uusiutuvan energian osuus tuotetusta energiamäärästä (70 %).	Tavoite toteutui

Lempäälän Lämpö Oy:n tavoitteet toteutuivat hyvin ainakin osittain. Uutta hinnoittelumallia ei ole vielä julkaistettu, joten yhtä tavoitetta ei arvioitu. Maakaasun energian hinnassa oli merkittävää nousua loppuvuoden aikana. Kaukolämmön tuotantoon on aiheutunut suuret lisäkustannukset tämän johdosta. Biokaasun saatavuudessa lämmityskäyttökohteille on ollut haasteita, kun kaikki biokaasu ohjautuu pääasiassa liikennekäyttöön. Yhtiö teki tappiota 70 tuhatta euroa.

Yhtiöllä on merkittävä rooli osana kunnan ilmastotoimia energiaratkaisujensa kautta.

Lempäälän Vuokrakodit Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Asuntojen käyttöaste on hyvä, vähintään 90 %. Asukasvaihtuvuus on valtakunnallisen keskiarvon alapuolella, vertailukohtana ARA-asunnot. ARA rajoitettu keskivuokra ei poikkea Tampereen ympäristökuntien keskivuokrasta 5 % enempää Kiinteistöjen säännöllinen kuntokartoitus aloitetaan syksyllä -20 ja jatketaan suunnitelmakaudella Korjausvelan määrää vähennetään vuosittain n. 10 %:lla	Käyttöaste % Vaihtuvuus Keskineliövuokra (Tampereen ympäristökunnat) 10 kiinteistön kuntoarvio toteutettu syyskuussa 2020 Korjausvelka syyskuu 2020 n. 582 000 €	Tavoitetta ei arvioitu
Asukaskyselyt toteutetaan vuosittain syyskaudella	Asukaskyselyn vastausprosentti on vähintään 15 ja asukaskyselyn tulokset eivät ole heikentyneet vuodesta 2020.	Tavoite toteutui
Digitalisaation luomien ratkaisujen hyödyntäminen	Projektisuunnitelmat, kustannusarviot ja aikataulut valmiina ”Tabletti joka asuntoon” –projektista.	Tavoitetta ei arvioitu

Lempäälän Vuokrakotien tavoitteiden ja mittareiden ilmaisussa on edelleen epäselvyyksiä. Mittareilla ei ole tavoiteltuja raja-arvoja. Digitalisaation luomien ratkaisujen hyödyntämiseen liittyvä tavoite varmaankin toteutui, koska uusi kiinteistönhallintasovellus on käytössä. Mittarin yhteys tavoitteeseen ja toteumaan jää kuitenkin ulkopuoliselle lukijalle epäselväksi. Tilikauden tappio oli 173,7 tuhatta euroa. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunnanhallitus velvoittaa yhtiötä raportoimaan mittareina toimivien tunnuslukujen toteumatiedot kunnanvaltuustolle.

Lempäälän Kehitys Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Laadukas ja ketterä palvelu yrityksille ja yhteistyökumppaneille. Tavoitteena palvelun jatkuva parantaminen.	Yhtiön palvelukuvatutkimus tehdään jatkossa vuosittain. Kokonaisarvosanan keskiarvo 8,7 / 2020 ja 8,5 / 2018	Tavoite toteutui

Lempäälän Kehityksen tavoitetta mitattiin vanhalla tutkimuksella. Vaikka mittari on vanhentunut eikä kohtaa tavoitteen kanssa, tarkastuslautakunta arvioi tavoitteen toteutuneeksi, koska 8,5 on kuitenkin hyvällä tasolla. Kokonaiskeskiarvo oli 8,5 vuonna 2020, kun tavoite oli 8,7 vuonna 2021. Yhtiö teki voittoa 22,6 tuhatta euroa.

Yhtiö on keskeinen toimija kunnan elinvoiman kehittämisessä. Yhtiölle tulisi asettaa kunnianhimoisemmat tavoitteet.

Parkki kiinteistöt Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Yhtiön tehtävät on suoritettu taloudellisesti ja tehokkaasti.	Lempon Parkki Oy:n: - Parkkihallin käyttöaste kasvaa vuoden 2020 päiväkäyttöasteesta 0,004 % vuonna 2021 päiväkäyttöasteeseen 40 %. - Asiakaslaskutus kasvaa vuoden 2020 lukumäärästä 5 kpl vuonna 2021 180 kpl.	Ei voida arvioida
Yhtiön palveluratkaisut hankitaan niin, että yhtiön toiminta on pitkällä aikavälillä kestävällä ja kannattavalla pohjalla.	Lempon Parkki Oy:n: - Palveluratkaisujen käyttöönotto vähintään 80 %, mikäli ohjelmistojen hankinta toteutuu suunnitellusti.	Tavoite toteutui

Ensimmäisen tavoitteen mittarit ja tilinpäätöksen toteumasta raportointi ei avaudu ulkopuoliselle lukijalle. Mittaamista ja raportointia on aiheellista kehittää. Tavoite, jonka mukaan ”yhtiön tehtävät on suoritettu taloudellisesti ja tehokkaasti”, on itsestään selvä jokaiselle yritykselle kunnassa, eikä sellaista tulisi asettaa vuositavoitteeksi.

Tilinpäätöksen mukaan ensimmäinen tavoite ei toteutunut. Yhtiön tilikausi muodostui 370,3 tuhatta euroa tappiolliseksi.

Lekitek Oy

Vuositavoite	Mittari	Arvio
Palvelusopimuksen mukaiset tehtävät on suoritettu taloudellisesti ja tehokkaasti. Seurataan ulosmyyntiosuutta	Palvelusopimushinnoittelu vastaa toteutuneita kustannuksia. Yksityissektorin myynnistä saatavilla voitoilla kehitetään yrityksen toimintaa ja pienennetään kunnan palvelusopimushinnoittelua. Konsernin ulkopuolinen myynti pysyy in house -yhtiön rajoissa.	Tavoite toteutui
Laadunseuranta ja tilaajan kasvanut tyytyväisyys palveluntuottajaan.	Laadunseuranta kierrokset palvelusopimuksen mukaisesti kunnan kiinteistöihin. Laatukierrosten raportointiin käytävissä ATOP Flow ja AVUX järjestelmät. Laadua seurataan säännöllisesti myös tilaajan ja tuottajan välisissä palveluseurantapalavereissa.	Tavoite toteutui osittain
Asiakastyytyväisyys Palveluiden monipuolistaminen kunnan tarpeisiin.	Asiakastyytyväisyyskysely kunnan- ja kuntakonsernin henkilöstölle vuosittain. Tavoitteena saada parempi keskiarvo kuin 2019 (3.15). Asiakastyytyväisyyttä mitataan jatkuvasti myös yksityispuolen asiakkailta, jossa tavoite on sama. LVI-palvelut ja laitehuoltajat saadaan hankittua kunnan tarpeeseen.	Tavoite toteutui osittain
Henkilöstön koulutus	Palveluosajapassivalmennus koko henkilöstölle. Valmennuksessa käsitellään yrityksen strategiaa, työyhteisötaitoja, työyhteisön kehittämistä ja asiakaspalvelua. Henkilöstön pätevyitys- ja korttikoulutukset ovat ajan tasalla koko henkilöstöllä.	Tavoite ei toteutunut

Taulukko, jossa tavoitteista raportoidaan, on epäselvä. Tavoitteista arvioidaan toteutuneen alle puolet. Yhtiö teki voittoa noin 27 tuhatta euroa.

Omistajaohjauksen tulisi yhdessä yhtiöiden johdon kanssa pyrkiä pääsemään eroon sellaista valtuustotason tavoitteista, jotka kuvaavat yhtiön perustoimintaa.

Vastaus:

Tarkastuslautakunnan näkemys on oikeansuuntainen. Tytäryhtiöille asetettavien valtuustotavoitteiden tulee olla oleellisia kuntastrategian ja yhtiön liiketoimintasuunnitelman toteuttamisen kannalta. Operatiivisen toiminnan oleellisia muutoksia on tarkoituksenmukaista kuvata tytäryhtiöiden muun talousarviotekstin yhteydessä siinä laajuudessa, että talousarvioasiakirjasta ilmenee seuraavaa vuotta koskevat keskeisimmät asiat ja muutostekijät.

5 Muut havainnot

5.1 Edellisen vuoden arviointikertomuksen havaintojen käsittely

Kunnanhallitus antoi valtuustolle vastineensa arviointikertomuksessa 2020 esitettyihin havaintoihin 23.2.2022 eli huomattavasti myöhemmin, kuin oli tavoite. Arviointikertomus vuodelta 2020 ja sen vastine voivat siten aidosti vaikuttaa valtuuston päätöksentekoon vasta talousarviossa 2023. Vastine on kuitenkin laadittu ymmärrettävästi asiakohdittain, mutta osa huolenaiheista oli jokseenkin sivuutettu.

Tarkastuslautakunnan peränkuuluttama hankintaosaaminen on otettu kehityskohteeksi kunnassa, mikä onnistuessaan edistänee tuloksellisuutta tulevaisuudessa. Myös muita asioita on vastineen mukaan ajateltu edistettävän. Vastineesta sai lisätietoa kehityksen alla olleista asioista.

5.2 Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkoituksena on varmistaa, että kunnan toiminta on lainmukaista sekä taloudellista ja tuloksellista. Kunnanhallitus on päävastuullinen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisessä. Sisäinen valvonta kuuluu kuitenkin jokaiselle kunnan palveluksessa olevalle huolimatta siitä, että laissa tehtävät on määrätty kunnanhallituksen vastuulle tai hallintosäännössä johdon ja esimiesten vastuulle. Hallintosäännössä ja konserniohjeessa on määritelty sisäisen valvonnan perusteet ja tehtävät.

Tilinpäätöksen mukaan keskeisiä tunnistettuja kehittämisalueita ovat toimintaan ja tietojärjestelmiin liittyvien ohjeistusten säännöllinen kertaaminen ja koulutus sekä tähän liittyvä tiedon jalkauttaminen koko henkilöstölle. Lisäksi riskienhallinnan lisääntyneen havainnoinnin muuntaminen säännölliseksi toimintatavaksi. Riskienhallintajärjestelmien päivitys ja laajentaminen on parhaillaan meneillään. Myös aktiivinen työhyvinvoinnin edistämisen jatkaminen, ParTy-kyselyn havaintojen ja kehittämiskohteiden työstäminen ja työvoiman saatavuuden turvaaminen ovat keskiössä.

6. Arviointikertomuksen hyväksyminen

LEMPÄÄLÄN KUNNAN TARKASTUSLAUTAKUNTA

17.5.2022

Esko Ruottunen
puheenjohtaja

Maikki Hämäläinen-Ylikahri
varapuheenjohtaja

Timo Viitanen
jäsen

Sini Seipiharju
varajäsen